

משך חכמה

פרשת נצבים, פסקאות יט - כד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' נא תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

[יט]

דברים ל, י - יד (י) כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמור מצותיו וחקתיו התובת בספר התורה הזה כי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: (יא) כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלת היא ממך ולא רחקה הוא: (יב) לא בשמים הוא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויחקקה לנו וישמענו אתה ונעשנה: (יג) ולא

¹ [יט - כד] [הערה: למרות שבכל הביאור ערכנו את דברי רבינו כאילו הוא כותבם, בפסקאות הללו מחמת ייחודם, הערנו רק הערות להבין את דבריו].
[בסוף פסקה כד, תמצא תמצית של כל דבריו בפסקאות הללו, עיין שם ותשבע עונג]. תוכן כל דבריו, דהנה המשכיל המתבונן בפסוקים אלו, יקשה לו מאוד, הן בדקדוקי הלשון, והן בתוכן הדברים: א. פסוק י "כי תשמע בקול ה' אלהיך לשמור מצותיו וחקתיו התובת בספר התורה הזה כי תשוב אל ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך" מהו כפל הלשון, דפתח ואמר כי תשמע כו', וחוזר ואומר כי תשוב כו'. ב. מהו שמיעת הקול הכתוב כאן, ולא די לכתוב כי תשמור כו'. ג. כיון דכבר כתב שתשמע בקול ה' לשמור מצותיו כו', מהו אריכות הלשון "הכתובה בספר התורה הזה". ד. כיון שאומר שתשמור מצותיו כו' כי תשוב, מהו שמאריך בלשון "בכל לבבך ובכל נפשך". ה. בפסוק יא "כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלת היא ממך ולא רחקה הוא", מהו לשון יחיד כי המצוה כו', והרי מדבר לפני כן בלשון רבים על מצותיו וחוקותיו, ועל זה הוא אומר שמצות וחוקים אלו לא רחוקים ממך, אם כן מדוע כתוב בלשון יחיד ו. מה שייך בשמירת מצוות ריחוק מקום, שבא הכתוב לחדש שהיא לא רחוקה, מהיכא תיתי לומר שהיא רחוקה. ז. בפסוק יד "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובכלבבך לעשותו" מהו אריכות הלשון "בפיך ובכלבבך" ולא די לכתוב כי קרוב כו' הדבר מאוד לעשותו, ומהו לב ופה שכתב כאן. ח. בכלל, תוכן הפסוקים קשים מאוד למשכיל המתבונן, מה בא הכתוב לחדש שהתורה לא בשמים וקרובה אלינו. זה הדקדוקים שבא רבינו לבאר.

[ודע שלא כללנו בתוכן דבריו כל מה שהולך ומבאר, כי רבינו כדרכו חשף זרעו, ומיישב ומאיר הרבה מקומות בדברי חז"ל שתמוהים לכל משכיל, ולא באנו אלא לבאר עיקרי תוכן דבריו, כדי להבין איך כל אריכות דבריו בפסקאות הללו יט - כד קשורים ודבוקים יחד בצורה מפולאה ביותר, מלאכת אומן ממש, והיה המשכן אחד. ולהלן בהערות הבאות נבאר הדברים הפרטיים כל דבר ודבר במקומו בס"ד].

וכדי להבין תוכן דבריו יש להקדים ולבאר כמה ענינים, המבוארים בדבריו

מעבר לים הוא לאמר מי יעבר לנו אל עבר הים ויחקקה לנו וישמענו אתה ונעשנה: (יד) כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובכלבבך לעשותו:

ההבדל בין נשמת ישראל לאומות העולם, והבדל השגתם את הבורא יתברך

(יא יד) כי המצוה הזאת וכו' לא נפלת היא ולא רחוקה וכו' כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובכלבבך לעשותו. הביאור מושכל¹,

להלן, שעליהן סובב הבנין הגדול הזה. [ובכל מקום שכתבנו אדם, הכונה לגוי וישראל כאחד].

א. דהנה הבורא יתברך ברא את כל העולם כולו, כדי שידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו, ובזה נכללו כל הבריות בעולם, בין ישראל ובין גוי, ונבדלו בזה האדם מן הבהמה, שישכיל ויבין מי בראו ומי יצרו, ויודה וישבח לפניו. וכדי שישגי האדם אמונה זאת, יצר ה' את האדם בצלם אלוהים, וצלם זה, הוא הבינה שיש לכל אדם, שכאשר יתבונן בבריאה כולה, יבין וירגיש ללא ספק שיש בורא לעולם, מנהיג לבירה בכל רגע, וכלשון קדשו (פיסקא כ) "כמו שאם יכנס אדם לבית, ויראה כי הכל מוכן בו על מכוננו, ונר דולק בו באשון לילה לעת הצורך, ומזון מוכן בו לעת הצורך, הלא יבין כי הוא מבעל הבית משגיח על האורח, כן כאשר נסתכל במאורות אשר הכין לנמצאים כל היום, ובלילה מעט כפי הצורך, ומזון תדשא הארץ דשא ועושה פרי כל עץ, בקיץ תכין לחמה על החורף, הלא ישכיל כי הכל בכוונת ממציא, ויש מנהיג לבירה זו ברצון מוחלט, אשר המציא הכל וממנו הכל".

ב. וכדי שיקבל האדם שכר על התבוננות זאת - שהרי גם חסידי אומות העולם בני עולם הבא - נתן הבורא לאדם פיתויים רבים, והם התאות הבהמיות, שכאשר האדם מסיר מעליו הצלם, ונוהג כבהמה, אין דעתו צלולה לראות זאת. כמו כן, כאשר נמשך אחר דעות כוזבות ודמיונות, אינו רואה זאת. וכדי שהאדם יהיה נפשו צחה, ודעתו צלולה לראות שיש מנהיג לבירה, נטע באדם נפש בצלם אלוהים, שמטבעה מתרחקת מתאות ודעות כוזבות אלו, והם כל השבע מצוות בני נח, שכאשר האדם שומר מצוות אלו, הוא בגדר אדם, ויכול לראות שיש מנהיג לבירה, אבל כאשר אינו שומר מצוות אלו, הוא מסיר מעליו דמות צלם האדם, ואינו כאדם כלל, ולכן לא יראה את הפשטות הזו שיש מנהיג לבירה.

ג. ואם תאמר, הלא האדם מוכרח להמשך אחר תאותיו, שכיון שנטע ה' את נפשו בתוך גוף בהמי הצריך צרכים גשמיים, בעל כורחו הוא נמשך אחר תאות בהמיות, ואיך יסיר מעליו תאות אלו, וימשך אחר המושכל הפשוט

משך חכמה

פרשת נצבים, פסקאות יט - כז

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' נא תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

ז. וכשם שנפש של כל אדם חקוק בה האמת הזו, שבורא עולם ברא את העולם ומנהיגו, כך ישראל חקוק בהם דרגתם, "וכמו שהאדם נפשו היא ספר לדעת ממנו השבע מצוות בני נח, כן נפש הישראלי נתקשרה בעבותות האהבה לאלקות, [אשר לדעת רבים זה היה השבועה שנתקשר עם האומה בכללה על קיום התורה] ולתורתו, אשר בהסירו כל תאוה וחמדה ודמיון, יקרא מבשרו, ומבשרו יחזה אלוק".

ח. וכדי שיהיה זה חקוק בנפש הישראלית, היה צורך במעמד הר סיני. שעל ידי נתינת התורה, נתעלו בני ישראל לעולם ועד, שנפשם אינה מזומה כנפש הגויים, ולכן הנפש הישראלית אינה נמשכת לתאוה בהמיות מזומה כהגוי, ולכן היה אפשר לחקוק בנפשם את אהבת ה' וכו', שכאשר רק יסירו מעצמם את המבדיל בינם לה', יתעלו לדרגות גבוהות, אשר חקוקות בנפש הישראלית, ולזה התכוונו חז"ל שישראל שהיו במעמד הר סיני פסקה זוהמתם.

ט. וזה כונת המשנה (אבות ו, ב) "אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת, אוי להם לבריות מעלבוניה של תורה". "כי הקול האלקי צועק ברוחו של הישראלי, שמור ושמעת לעשות ככל התורה אשר קבלת מסיני". כי שם נחקק בנשמת האיש הישראלי הקשר הנצחי לתורה ולמצוות ולאהבת ה'.

י. לפי זה, בכל יהודי יש את הבסיס של מהות האדם, על ידי שמירת שבע מצוות בני נח, שמהותם היא להיות אדם, ונוסף לזה מה שמיוחד את הישראלי יותר משאר אומות העולם, להדבק בה' בכל מצותיו וחוקותיו. וזה, שנפש האדם חקוק בה כל זה הוא כספר, וזה כונת חז"ל "בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם (בראשית ה, א), אין לך כלל גדול בתורה מזה, והוא, כי האדם כשהוא קרוב לתולדותו בלא שטוף תאוה מגונות, ובלא הפלגת מושכלים דמיונים כוזבים, הוא ספר גדול אשר בו כתוב וחקוק בעט אלקי הרהקת העול ובקשת הצדק והחסד, ומציאות השם יתברך, וההרחק מהתאוה, רק האדם ילמוד ממנו במבט ישר", ובנפש הישראלית חקוק כל שמירת המצוות, לכן נפש הישראלית נקראת לא רק ספר אדם, אלא "ספר תורה".

יא. וכיון ששורש כל התורה היא לאהוב את ה', עיקר האהבה באה לידי ביטוי בלב ובפה, "וכמו שהאדם נפשו היא ספר לדעת ממנו השבע מצוות בני נח, כן נפש הישראלי נתקשרה בעבותות האהבה לאלקות, [אשר לדעת רבים זה היה השבועה שנתקשר עם האומה בכללה על קיום התורה] ולתורתו, אשר בהסירו כל תאוה וחמדה ודמיון, יקרא מבשרו, ומבשרו יחזה

הזה, אלא שבאמת ברא ה' בעולם, שכל דבר שהוא הכרחי יותר, הוא מצוי יותר, כמו אויר, מים, לחם וכדו', שכלל שזקוקים לדבר יותר, כך הוא נמצא ביותר, ואם היה האדם מסתפק במועט הצריך באמת לחיותו, לא היה צריך להמשך אחר תאוה בהמיותו, והיה מוצא לחמו בנקל, אבל כאשר נמשך אחר תאוותיו, הוא מקלקל נפשו, ואת החושים שנתן לו ה', ועל ידי זה אין נפשו צלולה לראות שיש מנהיג לבירה.

ד. ולא רק תאוה הגשמיות מונעות לראות זאת, אלא מדות הנפש כגול חמס וכדו', הם הכרחיים ביותר כדי לראות שיש מנהיג לבירה, שרק מי שנפשו אצילית ונקיה ממדות מושחתות, ונפשו אינה שקועה בתאוה גשמיות, יוכל לראות את האמת הפשוטה והברורה הזאת. ונטע הבורא יתברך באדם את הרגש להתרחק מכל מדה מושחתה, אלא שהאדם שאינו מגביר את השכל על תאוותו, נמשך אחר המדות המושחתות, וכשם שהתאוה מונעות מהאדם לראות שיש מנהיג לבירה, כמו כן האדם שמעוות דרכו על פי דמיונות כוזבים יטעה בזה, "וכמו שבעל התאוה המשולח בפרי תאוותו, יבקש כל ההשתדלות לעות חוקי הצדק והרחק העול המורגש בנפשו, כן הבעל דמיון כוזב אשר יערבבו בחדוד הפילוסופיא המטעת, יבקש כל ההתאמצות להשכיח השם ולעקור צורה מיוצרה".

ה. העולה מזה, שכל אדם נברא בצלם אלוקים, ונפשו מטבעה סולדת מכל רע, הן בתאוה גשמיות מרובות, והן מעשיית העול כגול חמס כו', אלא שגופו הבהמי מושכו לעשות דברים הנוגדים את הנפש, שהיא צלם אלוקים, ואם יבחר בטוב וימשך אחר נפשו, יזכה לראות שיש מנהיג לבירה, ואם ימשך אחר גופו לא יראה זאת, ולכן נתן ה' לבני נח שבע מצוות, שהם כוללות את כל מהות האדם. וטבע הנפש, לשמור את השבע מצוות בני נח שהיא מהות האדם, וזה הכונה שה' ציוה לבני נח שבע מצוות, דהיינו שנטע בהם נפש הסולדת מדברים הללו, כאשר אינה מקולקלת.

ו. וכל זה הוא לכל אדם נברא. אבל בני ישראל זכו למעלה גדולה יותר במושכלות אלויות משאר בני אדם, בזכות אבותינו אברהם יצחק ויעקב, שהשכילו לעלות על מרומי ההשגה, לכן רצה הבורא יתברך לחונן בניהם בתכלית השלמות, שיהיה חקוק בלב בניהם יותר מכל נברא אהבת ה' והאמונה הברורה בבורא עולם, ולכן "הנחילם תורתו במעמד הר סיני בעשות ענינים רבים לעיני כל בני ישראל נגד הטבע, והמה ינחילו לבניהם אחריהם בכל דור, ונתקשרו לבבות בני ישראל בפרט לאהבת השם יתברך ולאהוב תורתו, אשר היא כולה צדק ומישרים, ובנויה לאהוב השם יתברך השלם האמתי בתכלית היוצר הכל".

משך חכמה

פרשת נצבים, פסקאות יט - כד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' נא תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

צרכיו, המה המוחשים, אשר בעין, יראה האור, ובאזן, ישמע כו', והמה עבדים נאמנים לכל פעלו. אמנם, כאשר ישטוף אחרי המותרות, יאבד חושי הטעם והראיה, וכמו שאמרו (שבת קנב, א) ברזילי כו' שטוף בזימה היה כו'. כן ברא לו אשר ירגיש ברע לו, ונתן לו ההרגש והתנועה, וכן במושכלות ומדות, אשר הם עצמיות צורת האדם, נתן לו ההכרחי, בהיות האדם הולך משרים, ולא יעקם אורחותיו. וזה במדות, נתן ההרגש בנפש, והעדינות בצורתה, אשר בצורת הנפש נחקק אהבת המישרים, כמו הרחקת העול לזולתו, ומהם החמס והגזל ועריות אשת איש וכיוצא בזה, ובכלל כל מה דסני לך לחברך לא תעביד. וכאשר יוסר מהאדם כל תאוה מעוררת שכלו והרגשתו, אז ימצא חקוק בה הרחקת העול ואהבת הטוב והמועיל. ולכן כאשר ימות האדם, וישאר הנפש בלא כח תאוה וההכרח, אשר המה בעוכרי זוהר הנפש לבל יביט

כי² הבורא יצר כל, בחכמתו הבלתי בת תכלית, ועשה מה שמוכרח יותר, להיות מצוי יותר. האדם כשילד בל יוכל לחיות אף רגע בלא מזון קל, הוכן לו תיכף חלב אמו, מה שדומה לו במזגו ולפי ערך גדולו. וכן האויר, אשר בל יוכל להיות בלעדו, הוכן לו בלא טורח. והמים, אשר הוא צריך, לא הכרחי כל כך כמו האויר, מצוי לו, אך צריך קצת עמל להשיגו. והלחם, אשר יותר יכול להתקיים בלעדו עד שלשת ימים, צריך עמל יותר. והמעון, אשר הוא יותר בלתי הכרחי, צריך עוד יותר עמל. רק כאשר יעות האדם דרכו, ויעדן עצמו במאכלים מותרים, עד כי צריך עמל רב, בלב ובשר³ להשיגם, כמו המעדנות והבשר, והורגל כל כך, עד כי ישוב אליו הכרחי. ועל כיוצא בזה אמרו (קידושין פב, א)⁴ הריעותי מעשי וקפחתי פרנסתי, שאם לא היה האדם רדוף אחרי המותרים, היה מוצא לחמו בנקל. כן נתן לו השירות ועבדים נאמנים לכל

כל זה רחוק ממך, הכונה שאין זה רחוק מנפשך לשמור מצוות וחוקי התורה, כי המצוה הזו, היינו הספר תורה שכתוב בפסוק לעיל, ולכן פתח בלשון יחיד "מצוה", שהיא הספר תורה, הוא קרוב אליך, וחקוק בנפשך, הן בלב והן בפה, כי נפש הישראלית חקוק בה כל זה, ומיושב בזה כל שאר הדקדוקים ה - ח, זהו עיקר תוכן דבריו בקצרה.

² [יט] תוכן פיסקה יט: הבורא יתברך ברא לאדם כל צרכיו, הן כל דברי מאכל משתה מלבוש וכדו', והן חושים המשרתים אותו, והן נשמה אצילית שמרגשת עול לעשות רע, והיא כמהה לעשות טוב. ואם לא היה האדם מקלקל מעשיו, ונמשך אחר המותרות, היה די לו בכל הנמצא בעולם, למאכל ומשתה וכדו', וחושיו היו נשארים בבריאות, ונפשו היתה מרגשת מעצמה לברוח מהרע. אבל מחמת שנמשך למותרות, אין לו פרנסה, וחושיו מתקלקלים, ונשמתו אינה מרגשת בחייו להתרחק מהרע והעול, אבל כשמת אדם, נשמתו מרגישה העול שעשה.

³ לא זכיתי להבין מה הכונה "בלב ובשר". ואולי הכונה עמל נפשי וגופני, ועל העמל הנפשי הוא קורא בלב, ועל העמל הגופני, הוא קורא בשר. ומכל מקום לא ידעתי מדוע כתב לשון כזה.

⁴ זהו ביאור ייחודי של המשך חכמה, דאין הכונה רק שבגלל החטאים אין ה לאדם זוכה לשפע פרנסה, [גם זה אמת פשוט], אלא כפשוטו ממש, שבאמת אם היה מסתפק במעט, היה הכל מוכן לפניו, ומעשיו שרוצה מותרות, גרמו שלא תהיה לו פרנסתו.

אלוק, (איוב יט, כו). פירוש, כי ימצא חקוק בלבו נטיה לדרכי התורה, לאהוב את השם יתברך, ולספר כבודו ולייחד פיו ולבבו להשם יתברך". והמצוות בלב הם כל הדברים שעושים לזכור את ה' כציצית תפילין מזוזה כו', ובפה הם התפלה וההודאה וכו'.

ועל פי כל זה יתבאר כחומר הפסוקים, ויתיישבו כל הדקדוקים ככפתור ופרח.

דכל זה נרמז בתורה, בתחלה הכתוב אומר שהנפש הישראלית שומעת קול ה' הקורא לשמור מצותיו וחוקותיו, כדלעיל אות ט, ומתי יזכה לשמוע זאת, אם יסיר מעצמו המסך המבדיל, וישוב לה' בכל לבבו ובכל נפשו, וזה כונת הכתוב, "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ לְשֹׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֵּי הַתּוֹכָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה", היינו כאשר תשמע בקול ה' כו', הוא הקול שחקוק בנפש הישראלית, הקרויה ספר תורה, ולא רק ספר אדם, ויהיה זה "כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ", שכשתסיר המסך המבדיל בכל לבבך ובכל נפשך, אז תשמע את הקול הקורא לך לשמור מצותיו וחוקותיו, ומיושב כל מה שדקדקנו על פסוק זה בדקדוק א - ד. [א. ה. ואף על פי שרבינו לא כתב שנפש הישראלית היא ספר תורה, אין ספק שנתכוון לזה, ולכן כתב שסתם נפש הגוי נקרא ספר אדם, ובכל דבריו מבאר שנפש הישראלית חקוק בה שמירת כל התורה, ואם נפש הגוי היא ספר אדם, הרי שהנפש הישראלית היא ספר תורה, ונתכוון ליישב בזה ביאור הכתוב ללא ספק].

ומבאר הכתוב והולך איך נפש הישראלית חקוק בה כל זה, ומאריך, שאין

משך חכמה

פרשת נצבים, פסקאות יט - כד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' נא תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בלתי מעוות, כי יש בורא יחיד, כמו שאם יכנס אדם לבית ויראה כי הכל מוכן בו על מכונו, ונר דולק בו באשון לילה לעת הצורך, ומזון מוכן בו לעת הצורך, הלא יבין כי הוא מבעל הבית משגיח על האורח, כן כאשר נסתכל במאורות אשר הכין לנמצאים כל היום, ובליילה מעט כפי הצורך, ומזון תדשא הארץ דשא ועושה פרי כל עץ, בקיץ תכין לחמה על החורף, הלא ישכיל כי הכל בכוונת ממציא, ויש מנהיג לבירה זו ברצון מוחלט, אשר המציא הכל וממנו הכל, וכמו שהשכיל מזה אברהם אבינו כמו שאיתא במדרש (בראשית רבה, לך לך לט, א)⁸, וזה חותם של הקדוש ברוך הוא אמת (שבת נה, א), כי שמו חקוק על הבריאה כולה, להעין הרואה במבט ישר בלתי מעוות מתאות ודמיונים שונים. וכבר הרעים על זה ישעיה (מ, כו), שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, המוציא במספר צבאם כו' מרוב אונים כו'. נמצא שבע מצוות בני נח, אשר המה צורת האדם והכרחי אליו, כי כאשר איננו שומר השבע מצות הוא כבהמה [ר"מ בפירוש המשנה לקמא (בבא קמא ד, ג)⁹], זה הכין השם יתברך בשכל הפשוט

יראה בודאות שיש מנהיג לבירה שמכין לו כל צרכיו. לכן כשאדם אינו מעוות דעתו, ומשבש סכלו, הוא משיג כל זה, והיינו כאשר הוא שומר על שבע מצוות בני נח, שהמה צורת האדם וההכרחי אליו, אבל כאשר עובר על שבע מצוות בני נח, משתבש שכלו ואינו רואה כל זאת, "וכמו שבעל התאווה המשולח בפרי תאותו, יבקש כל ההשתדלות לעות חוקי הצדק והרחק העול המורגש בנפשו, כן הבעל דמיון כוזב אשר יערכבו בחדוד הפילוסופיא המטעת, יבקש כל ההתאמצות להשכיח השם ולעקור צורה מיצורה.

⁸ וז"ל המדרש (בראשית רבה, לך לך לט, א) "ויאמר ה' אל אברהם לך לך מארצך וגו' (בראשית יב, א), ר' יצחק פתח (תהלים מה, יא) שמעי בת וראי והטי אונך ושכחי עמך ובית אביך, אמר רבי יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום, וראה בירה אחת דולקת, אמר תאמר שהבירה זו בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה, אמר לו אני הוא בעל הבירה, כך לפי שהיה אבינו אברהם אומר, תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו אני הוא בעל העולם, (תהלים מ"ה, יב) ויתאו המלך יפוך כי הוא אדוניך, ויתאו המלך יפוך ליפותיך בעולם, והשתחוי לו, הוי ויאמר ה' אל אברהם". עכ"ל.

⁹ וז"ל הרמב"ם בפירוש המשנה (בבא קמא ד, ג): "אם אירע דין לישראל

מישור, אז הנפש בעצמה מרגשת העול והחמס, הלא צודק אשר עשה, וכמו שאנו רואים אשר לאחר עשות העול ימלא חרטה, וכמו שאמרו⁵ (שבת לא, א) רשעים מלאים חרטה, כי כאשר יעבור הערב, נפשו תוהא, רק שתמיד מיתוסף עליו יצר הרע להלוך נגד חוקי הצדק והרגשת האמת בלבבו, אולם כאשר מת, אז נפלו ממנו עבותות התאוה, ורואה וצועק חמס על עשייתו העול, וזה שאמרו⁶ (תענית יא, א) נשמתו של אדם מעידה בה ליום הדין, שהיא בעצמה מרגשת העול והעושה שעשה הרכבת מזגו, הנקרא בחייו אדם.

[כ]

וגם⁷ במושכלות נתן לו מושכל ראשון, וזה בשכל האנושי, כי חקוק בלבבו אשר הכל, יותר גדול מהחלק. כן המספרים, אשר ב' פעמים ב' הוא ד', וכל ראשי החשבון והלימודיות כולם. וההפכים, אשר המשולש אינו מרובע, וכיוצא בזה, ימצא האדם בצורת נפשו חקוק בלא לימוד. וכן השכל האלקי להשיג ולידע שיש בורא וממציא לנמצאים, הנהו חקוק בשכל הישר הפשוט

⁵ על פי דרכו מבאר מדוע הרשעים מלאים חרטות, כי הנשמה הפנימית צועקת על העול שעושה, אלא שתמיד מתוסף עליו יצר הרע להלך נגד חוקי הצדק והרגשת האמת בלבבו.

⁶ על פי דרכו מבאר מה כונת חז"ל שאמרו "נשמתו של אדם מעידה בה ליום הדין", דיש לדקדק מהו לשון "אדם", ומדוע לא אמרו הנשמה מעידה כו', ועוד מדוע דוקא ליום הדין היא מעידה, ולא בחייו, ולפי המבואר דלשון אדם הוא הנפש שחקוק בה הרגש להתרחק מעול וכדו', לפיכך "נשמתו של אדם מעידה בה ליום הדין, שהיא בעצמה מרגשת העול והעושה שעשה הרכבת מזגו, הנקרא בחייו אדם". ובזה מבואר שהנשמה מעידה רק שכאשר מת. ונפלו עבותות התאוה ממנה.

[כ]

⁷ [כ] תוכן פיסקה כ: כמו שסיפק ה' לאדם כל צרכיו, כמבואר בפסקה יט, כך גם במושכלות, סיפק לאדם מושכל ראשון טבעי בשכלו, שנולד עמו ומבין לבדו את שורשי החכמה של ההנדסה והתשבורת וכדו', וכמו כן נטע בו את השכל האלקי להשיג ולידע שיש בורא וממציא לנמצאים. וכמו שאורח הנמצא בבית, ורואה שמספקים לו כל צרכיו בכל עת, הרי יהיה ברור לו שיש בעל הבית שמכין לו הכל, כמו כן מי שיסתכל על הבריאה, הרי

משך חכמה

פרשת נצבים, פסקאות יט - כד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' נא תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

פלטין הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה זו, היינו, שלא ישטופו אחרי המותרות, רק יסתפקו בענין קרוב להטבע המצוי לכל אדם כמעט, וירחיקו העול, ויעשו צדקה ומישרים החקוק בצורות נפשו של אדם ובהרגשתו. רבי יונתן כו' למלך שהיה משיא בתו ועשה לה חופה ובית, וסיידה וכיירה וציירה וראה אותה וערבה לו, אמר לה בתי, הלואי תהא החופה הזאת מעלת חן לפני בכל עת כו'. וזה, שתהא ידוע לפניכם מציאות השם יתברך והמציאו כל הנמצאים, ולא ימשכו אחרי דיעות כוזבות כאשה זונה תחת בעלה, ולא יתנגדו להמושכל הישר והפשוט. וזה¹² (בראשית א, לא) וירא כו' את כל אשר עשה והנה טוב מאוד, שהאלקים עשה אותו ישר, רק המה הגבירו התאוה והדמיון ובקשו חשבונות רבים (קהלת ז, כט), ולכן¹³ אמר

והנה כל משכיל יתפלא מה בין משל דרמי בר חמא למשל של רבי יונתן, והא דבריהם זהים לחלוטין, ומה ההבדל בין בנין פלטין לחופה. ומבאר על פי מה שביאר לעיל, שאם נמשך אחר תאוות מקלקל העולם, וכן אם נמשך אחר העול. ולזה נתכון רבי חמא בא חנינא, שהמשיל העולם שנברא לפלטין שהוא בית דירה, הרומז לכל צרכי העולם הזה, מאכל משתה דירה וכדו', וכן לצורכי בין אדם לחבירו, שהם הצדק והמישרים והרחקת העול, ועל זה אמר ה', הלואי שיתנהגו כפי שבראתי אותם בצלם אלקים, ולא יקלקלו העולם. ורבי יונתן המשיל לחופה, ונתכון למושכל שאדם המתבונן רואה שיש מנהיג לבירה, לכן המשיל לחתונת הבת שעשה לה חופה, והוא משל שהבת יודעת שאביה עשה לה החופה הזו, והשיאה ונותן לה כל צרכה, והחופה הזו מזכירה לה תמיד מי נתן לה כל צרכיה, כך גם אמר ה', הלואי וידעו שיש ממציא לבירה ומנהיג אותה כמו בזמן בריאת העולם, ודברי רבי בר חמא ורבי יונתן משלימים זה את זה, ושניהם מכונים לאותה תכלית.

¹² על פי דרכו מיישב, דהנה יש לדקדק על הא דכתיב (בראשית א, לא) "וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב קֹדֶם וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשְּׁשִׁי", דהנה בכל יום בבריאה כתוב כבר שה' ראה כי טוב, ומדוע ה' חוזר ואומר שוב על כל הבריאה בהיום השישי שהכל טוב מאוד, ולפי דרכו מיישב, דבכל יום היה כי טוב על הדבר הפרטי, אבל ביום השישי כשכבר נגמרה הבריאה, אמר ה' שכל הבריאה בכללותה היא בדרך הישר והטוב המועיל לאדם לספק כל צרכיו בכל הענינים, אם לא יקלקל את עצמו.

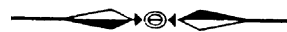
¹³ ועל פי זה יתבאר הירושלמי המופלא, דגרסינן (נדרים ט, ד) "בן עזאי אומר [בראשית ה, א] זה ספר תולדות אדם. זה כלל גדול מזה" ע"כ. והוא

הישר מושכל ראשון, רק האדם יעות דרכו על פי דמיונים כוזבים וההטעות עדי כי יבקש חשבונות רבות לעות השכל הישר ולהשכיח השם היוצר הבורא, בחקירות כוזבות ובחשבונות מוטעות, וכמו שבעל התאוה המושלח בפרי תאותו, יבקש כל ההשתדלות לעות חוקי הצדק והרחק העול המורגש בנפשו, כן הבעל דמיון כוזב אשר יערבבו בחדוד הפילוסופיא המטעת, יבקש כל ההתאמצות להשכיח השם ולעקור צורה מיוצרה, ועל זה נאמר (קהלת ז, כט) האלוקים עשה האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים.

[כא]

וזה¹⁰ כוונת מדרש רבה¹¹ בראשית פרשה ט, ד רבי חמא בר חנינא, משל למלך שבנה פלטין, ראה אותה וערבה לו, אמר לו פלטין

עם גוי, הרי אופן המשפט ביניהם כמו שאבאר לך, אם היה לנו בדיניהם זכות, דננו להם בדיניהם, ואמרנו להם כך דיניכם, ואם היה יותר טוב לנו שנדון בדינינו, דננו להם לפי דינינו, ונאמר להם כך דינינו. ואל יקשה בענין דבר זה, ואל תתמה עליו, כמו שלא תתמה על שחיטת בעלי החיים, אף על פי שלא עשו שום רע, לפי שמי שלא נשלמו בו התכונות האנושיות, אינו אדם באמת, ואין תכליתו אלא לאדם, והדבור על ענין זה צריך ספר מיוחד" עכ"ל.

[כא]

¹⁰ [כא] תוכן דבריו, על פי היסודות של דבריו לפני כן, מבאר את כונת המדרש רבה, ואת הפסוק וירא כו' והנה טוב מאוד, ואת הירושלמי שספר האדם הוא כלל גדול, ומה משמעות שברא את האדם בצלם אלקים.

¹¹ פירוש, דז"ל בראשית רבה (בראשית ט, ד): "רבי חמא בר חנינא ורבי יונתן, רבי חמא בר חנינא אמר משל למלך שבנה פלטין ראה אותה וערבה לו, אמר פלטין פלטין הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה זו, כך אמר הקדוש ברוך הוא לעולמו, עולמי עולמי, הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה זו, רבי יונתן אמר למלך שהיה משיא את בתו ועשה לה חופה ובית וסיידה וכיירה וציירה, וראה אותה וערבה לו, אמר לה בתי הלואי תהיה החופה הזאת מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה הזו, כך אמר הקדוש ברוך הוא לעולמו, עולמי עולמי, הלואי תהא מעלת חן לפני בכל עת כשם שהעלית חן לפני בשעה הזו" ע"כ לשון המדרש.

משך חכמה

פרשת נצבים, פסקאות יט - כד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' נא תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

מופלגת יותר מההכרחי¹⁶, [כי חסידי אומות העולם יש להם חלק לעולם הבא (תוספתא סנהדרין יג, ב)], וכמו שחונן את האדם בשכל אשר אין בכל הנמצאים, כן חנן השם זרעם, להודיעם¹⁷, כי השגת השם יתברך דבוקה בעולם, וביחוד בהם, ושידעו כי עניני הנבראים אינם נעלמים מהשם יתברך, וגם זה הוא מנפלאות שיש בכח האדם, אשר בשכלו וצורתו יופיע אור אלקי, בה יתודע מרצון השם יתברך רצון באיזה פרט, הנחלים תורתו במעמד הר סיני בעשות ענינים רבים לעיני כל בני ישראל נגד הטבע, והמה ינחילו לבניהם אחריהם בכל דור, ונתקשרו לבבות בני ישראל בפרט לאהבת השם יתברך ולאהוב תורתו, אשר היא כולה צדק ומישרים, ובנויה לאהוב השם יתברך השלם האמתי בתכלית

כל ברואי תבל, הולך ומבאר את המיוחד בעם סגולה יותר משאר העמים, כפי שביארנו בתוכן דבריו בהתחלה.

¹⁶ פירוש, השלמות ההכרחית, היא שבע מצוות בני נח כדי להקרא אדם, ועל ידי זה יכירו באופן כללי שיש ממצאי לכירה ומנהיג, אבל לא יהיה זה מספיק כדי להדבק בה' ולאהבה אותו בדרגות גבוהות, כי ההכרח הוא להיות "אדם", ובזכות האבות רצה ה' שביניהם יהיה להם שלמות יותר מההכרחי.

¹⁷ במתק לשונו כותב רבינו, דההבדל בין ישראל לאומות העולם, הוא כהבדל האדם מן הבהמה, וכשם שחנן ה' לאדם שכל שאינו בכל הנבראים, כך חנן לישראל יותר משאר האדם שכתבל. ומבאר והולך ההבדל בין ישראל לעמים, שידעו ישראל יותר מהעמים שהשגת ה' דבוקה בעולם, [לולי דמיסתיפנא אמינא דצריך לומר שהשגחת ה' דבוקה כו'], וביחוד בהם, דהיינו שלא רק שיש בורא מנהיג באופן כללי, אלא משגיח ממש על כל אחד ואחד בפרט, ובמיוחד על ישראל. ושהבורא יודע כל עניני האדם, ועל ידי התורה שנתן לישראל, יכול כל איש ישראל שישמור כל התורה כולה כראוי, לבוא לאהבת ה', שאף על פי שאהבת ה' הוא מושג אצל בחירי הפילוסופים, יש הבדל גדול בין אהבת ה' על ידי התורה, כי אצלם הוא אחרי הרחיקים מהתאווה ודמיון הכוזב, אשר יבואו לזה רק בכח לא בפועל ממש, וגם יבואו לזה רק בזמן מהזמנים לא תמיד, אבל כדי שיבואו אומה שלמה בכללה לאהבת ה', גדרה תורתו חוקים מיוחדים ומצוות פרטים, אשר בשמורם ובקיום כולם, יוכל כל איש לבא לאהבת השם יתברך, ולפרסם הנפלאות אשר בההשגחה העליונה והדביקות להשם יתברך, וזה כל התורה כולה. נמצא ששורש התורה הוא שיבואו על ידה לאהבת ה' ולדבקה בו.

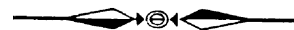
בירושלמי נדרים (ט, ד) בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם, אין לך כלל גדול בתורה מזה, והוא כי האדם כשהוא קרוב לתולדתו בלא שטוף תאוות מגוונות, ובלא הפלגת מושכלים דמיונים כוזבים, הוא ספר גדול אשר בו כתוב וחקוק בעט אלקי הרחקת העול ובקשת הצדק והחסד, ומציאות השם יתברך, וההרחק מהתאווה, רק האדם ילמוד ממנו במבט ישר, וזה שאמר¹⁴ (בראשית א, כז) בצלם אלקים כו', שהוא כהאלקים לדעת ממנו טוב ורע (בראשית ג, כב), היינו ממנו עצמו. ודו"ק.

[כב]

אולם האבות¹⁵ אשר השכילו לעלות אל מרומי ההשגה, זכו, אשר העליון יתברך רצה לחונן בניהם בשלמות בלתי תכליתית, שלמות

פלא מהו הכלל הגדול, ומהו ספר תולדות האדם. ולדרכו מבאר, דהאדם עצמו חקוק "בעט אלקי הרחקת העול ובקשת הצדק והחסד, ומציאות השם יתברך, וההרחק מהתאווה, רק האדם ילמוד ממנו במבט ישר".

¹⁴ על פי זה מבאר מה הוא פירוש הכתוב (בראשית א, כז) "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצִלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ", דפשטות הכתוב אין לה ביאור כלל, דחלילה, איך אפשר לדמות את האדם לצלם אלוקים, ואין דמות לו, ואין לו דמיון כלל, ולית מחשבה תפיסה ביה כלל וכלל. ומבאר דהנה להלן (בראשית ג, כב) כתוב "וַיֹּאמֶר ה' אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע", וגם פסוק זה צריך ביאור, וכי האדם חלילה כאלוקים עד שכתוב עליו "כאחד ממנו". אלא שכונת הכתוב לענין טוב ורע בלבד, שהבהמה אין לה דעת, ואינה מבדילה בין טוב לרע, אבל נטע ה' באדם דעת להבדיל בין טוב לרע, על ידי שנפח באפיו נשמה שהיא חלק אלוה ממעל, ומרגשת בין עול לישר, ומשתוקקת לטוב ולמישרים, וממנה יודע האדם מה טוב ומה רע, כי מרגשת ומבדלת בין טוב לרע, כי חלק אלוה ממעל היא. וזה פירוש הכתוב "הָיָה כְּאֶחָד מִמֶּנּוּ לְדַעַת טוֹב וָרָע", כלומר, האדם יש בו חלק נשמה שהיא חלק אלוה וממנו, ומחלק זה הוא יודע להבדיל בין טוב לרע, ואין המילה "ממנו" עולה על ה' אלוקים הכתוב בתחלת הפסוק חלילה, אלא שיש באדם חלק "ממנו", שמחלק זה הוא יודע להבדיל בין טוב לרע, ונטיעת הנשמה באדם, שהיא חלק אלוה ממעל, הוא פירוש הכתוב בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ", שעל ידי נשמה זו הוא מבדיל בין טוב לרע.

[כב]

¹⁵ [כב] תוכן דבריו, לאחר שביאר את בריאת האדם בצלם אלוקים הכולל

משך חכמה

פרשת נצבים, פסקאות יט - כד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' נא תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

בהמציאות והערכת הדברים הפרטים החלקים בסידורם זה אל זה, ובהכנת ההכרחיות לקיום הנמצאים, והמפעל הנפלא בקיום המציאות בכללה, אשר ישתלם זה מזה וזה מזה עדי כי יאמר (ישעיה מ, כו) מי ברא אלה ה' צבאות ה' שמו (ישעיה מז, ד), והתורה שניתנה לישראל היא מיוחסת אל האוזן אשר נתקשר הישראלי בשמיעתו, אצל הר סיני, וזה (קידושין כב, ב) אוזן ששמעה בהר סיני, היינו בקבלה מן האבות אל הבנים, וכמו שאמר (דברים לב, ז) שאל אביך ויגדך, זקניך ויאמרו לך כו', ולזה

את המסורת, והאוזן היא הכלי המקשר בין כל איש ישראל להר סיני, וכמו שצייתה תורה על ענין השמיעה מהאבות דכתיב (דברים לב, ז) "זכר ימות עולם בינו שנות דר ודר שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך". וההתבוננות בבריאה שעל ידה יכיר שיש מנהיג לבירה, שייכת לכל ברואי תבל המקיימים שבע מצוות בני נח, היא שייכת לעין, כי בהתבוננות בבריאה רואה שיש מנהיג לבירה.

ובזה מיושב הכל, דוד המלך ע"ה אומר "הִנֵּטַע אֵזְן הָלֹא יִשְׁמַע", על מה שאמרתם שאתם לא רואים את ה', הרי הקב"ה ברא אוזן כדי שתשמעו מדורות הראשונים את המוסרת, ואם נטע בכס אוזן לקבל את מעמד הר סיני, והניסים שעשה, שהם המפורסמות, ולא בקשתם לשמוע זאת, מה לכן כי תלינו על ה', כי בלא האוזן אי אפשר להגיע אל לדבר זה. ולכן אמר "בינו פְּעָרִים בָּעֵם", שהעם הם סתם אדם, והיינו האמונה הבסיסית, שעל ידי שמיעת האוזן ידע הכל, הן את האמונה הבסיסית הנראה לעיל שיש מנהיג לבירה, והן שנתן תורה לישראל, ונטע אוזן "באדם", וללא זה לא יבוא לאמונה זו בתורה, שהיא כל האדם, היינו ישראל הנקראים "האדם".

ואומר עוד "אֵם יִצְרָן עֵינֵי הָלֹא יִבִּיט" שיצר עין להתבונן בבריאה, ולראות שיש מנהיג לבירה, ואתם לא מתבוננים בעין ומה תלינו על ה'.

"הַיִּסֵּר גִּוְיִם הָלֹא יוֹכִיחַ" אתכם, שאינכם מתבוננים בזה, "הַמְלִמָּד אָדָם דָּעַת" ה' שלימד אתכם מושכלות ראשונות, שאם לא תעשו עוול ותהיו נקיים מכל עוול, המושכל הראשון שלכם בעצמו יצחק יש אלקים, יש משרים, ניתנה תורה בסיני, וכל האמיתיות, הוא דבוק במושכלות הראשונות, וזה נקרא דעת, ולכן דקדק לכתוב "אדם", שכולל גם האמונה הבסיסית של כל אדם. כמבואר לעיל. וגם על מעמד הר סיני.

[כג]

היוצר הכל, אשר בכלל האהבה הוא דבר מושג אצל בחירי הפלסופים אחרי הרחיקם מהתאווה ודמיון הכוזב, אשר יבואו לזה בכח לא בפועל, וגם זה בזמן מהזמנים לא תמיד, רק להביא לזה אומה שלמה בכללה, גדרה תורתו חוקים מיוחדים ומצות פרטים, אשר בשמרים ובקיום כולם, יוכל כל איש לבא לאהבת השם יתברך, ולפרסם הנפלאות אשר בההשגחה העליונה והדביקות להשם יתברך, וזה כל התורה כולה. נמצא¹⁸ השבע מצוות בני נח נלמדים מן העין, כי העין רואה הסדר הנאות

¹⁸ על פי דרכו מבאר ביאור חדש על הכתוב בתהילים על הרשעים, (תהלים פרק צד, ז-י) "וַיֹּאמְרוּ לֹא יִרְאֶה יְיָ וְלֹא יִבִּין אֱלֹהֵי יַעֲקֹב: בִּינוּ פְּעָרִים בָּעֵם וְקִסְלִים מְתִי תִשְׁכִּילוּ: הִנֵּטַע אֵזְן הָלֹא יִשְׁמַע אֵם יִצְרָן עֵינֵי הָלֹא יִבִּיט: הַיִּסֵּר גִּוְיִם הָלֹא יוֹכִיחַ הַמְלִמָּד אָדָם דָּעַת". ע"כ. דהנה הרשעים כופרים בה' ואומרים שלא יראה ולא יבין, ועל זה אומר דוד המלך, שמי שנטע אוזן בודאי שומע, ומי שברא עין בודאי רואה, וכי מי שיסר גויים לא יוכיח אתכם על דבריכם, המלמד אדם דעת, ואתם לא רוצים ללמוד להתבונן בכל זה, בודאי יוכיח אתכם, זה הפירוש הפשוט. אבל יש כאן פירוש בדרך שניה עמוק יותר. דיש לדקדק, מדוע כתוב דוק אוזן ועין, ולא כלל הבריאה ראו מי ברא אלה. ועוד, מהו כפל הלשון לא יראה כו' לא יבין כו'.

והנה נתבאר שהאמונה בה' שתי דרגות יש לה, האחת האמונה הפשוטה הבאה מהתבוננות בבריאה, שכל השומר שבע מצוות בני נח יוכל לבוא על ידי ההתבוננות להכיר שיש מנהיג לבירה. והשניה היא הדרגה הגבוהה ששייכת רק לבני ישראל, ואמונה זו באה על ידי התורה הקדושה. והנה האמונה בתורה ובמעמד הר סיני מיוחסת אל האוזן, כיון ששורש אמיתות התורה היא המסורת מאב לבן על מעמד קבלת התורה, כדכתיב (דברים פרק ד, ט-י) "רַק הַשְׁמָר לָךְ וְשָׁמַר נִפְשְׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבָנֵי בָנֶיךָ: יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּחָרָב כּו'", נמצא שעיקר הקשר בין כל איש ישראל להר סיני, הוא השמיעה ששמע מאביו, ואביו מאביו, על מעמד הר סיני.

ובזה מיושב קושיא אחרת, דהנה בטעם שרוצעים באוזן עבד עברי, אמרו בקידושין (כב, ב) "מה נשתנה און מכל אברים שבגוף, אמר הקדוש ברוך הוא: און ששמעה קולי על הר סיני בשעה שאמרתי כי לי בני ישראל עבדים (ויקרא כה, נה) ולא עבדים לעבדים, והלך זה וקנה אדון לעצמו, ירצע" ע"כ. ויש לדקדק, וכי עבד זה שמע בהר סיני, אלא הכונה היא שאוזן שלו שמעה

משך חכמה

פרשת נצבים, פסקאות יט - כד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' נא תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

שמע ויציאת מצרים ותפילה, ושמירת השבת והמועדים, לפרסם אמונת החידוש ויציאת מצרים והשגחת אלקית. וכמו שהאדם נפשו היא ספר לדעת ממנו השבע מצוות בני נח, כן נפש הישראלי נתקשרה בעבותות האהבה לאלקות, [אשר לדעת רבים זה היה השבועה שנתקשר עם האומה בכללה על קיום התורה] ולתורתו, אשר בהסירו כל תאוה וחמדה ודמיון, יקרא מבשרו, ומבשרו יחזה אלוה, (איוב יט, כו). פירוש, כי ימצא חקוק בלבו נטיה לדרכי התורה, לאהוב את השם יתברך, ולספר כבודו ולייחד פיו ולבבו להשם יתברך, אך כאשר יתרחק מהתאוה והדמיון כוזב, אשר²⁰ יתכן כי על ההשחתות הנתהוה משני דברים אלו יקראו (לעיל כט, כז) אף וחימה, אף הוא על דמיון כוזב משכנו במוח, וחימה הוא על התאוה הבא מחוס הדם ומרוצתו. ולזה ישראל שעמדו בהר סיני ניטלה ופסקה זוהמתם התאות המגונות לבהמה וכיוצא בו או לרצח מתועב, כמו שאמרו בפרק ב דעבודה זרה (כב, ב), יעויין שם, ולזה²¹ אמר (נדרים לב, א) דגודא דחימה משה הרגו, שזה פעל מעמד הר סיני לדורות בהאומה אשר המה נעדרי התאוה המגונה, ולכן אין שולט עליהם חימה. ולפי זה זהו בעצם מה שאמרו פרק קמא דעבודה זרה דף ד, א כתיב (ישעיה כז, ד) חמה אין לי, וכתיב (נחום א, ב) נוקם ה' ובעל חמה, לא

פחד מהחימה בעצמה שהרי הרגו, אלא מהחיל של חימה, אם כן איך אמרו שיש חימה בעולם לגויים.

ומבאר, דאין הכונה שמשוה הרג את החימה שאינה בעולם, דבודאי יש חימה לה', אלא שמשוה הרגו, היינו שעל ישראל אין חימה, והטעם, כיון שיש חימה לה' כשעושים בני אדם מעשים מגונים כבהמה, וישראל שעמדו בהר סיני פסקה מהם זוהמתם, כמבואר בתחלת דבריו שאינם מתאווים לתאות בהמיות ומגונות כאלה, לכן אין שייך עליהן חימה של ה', אבל על הגויים שלא פסקה זוהמתם בהר סיני, ונמשכים לתאות בהמיות, עליהם יש חימה ממש, וזה כונת הגמרא בנדרים (לב, א), שעל ישראל אין חימה, כי משה הרגו, אבל יש רק חיל חימה, והיא חימה פחותה. ובה מבואר מה שמתרץ הש"ס בעבודה זרה שחימה יש לגויים, כי לא פסקה זוהמתן ולא לישראל.

[כד]

אמר (תהלים צד, ז-י) [על דרך כוונה שניה] בינו בוערים בעם כו' הנוטע און הלא ישמע, ונטע און באדם לשמוע ולקבל המפורסמות, כי בלא זה בל יוכל האדם לבוא אף לדבר אשר זה כל האדם, אם יוצר עין הלא יביט, להביט על מפעלות השם יתברך, לזה יצר עין, זה תשובה מספקת על שאמרו שלא יראה אדם ה', ולא יבין אלקי יעקב, פירוש שהכסיל אומר שאינו רואה מציאות השם יתברך כו', היוסר גוים הלא יוכיח המלמד אדם דעת, זה המושכלות הראשונות אשר המה נקיים מכל עול, המה צועקים יש אלקים, יש מישרים, ניתנה תורה בסיני, וכל האמיתיות הוא דבוק במושכלות הראשונות, וזה נקרא דעת. ודו"ק.

[כג]

והנה¹⁹ התורה כולה, או מצות המסבבים לאהוב השם יתברך, כמו ציצית, ותפילין, וקרבנות כולם, ועליה לרגל, שהם מצות שדרך האהבה לשגות באהבת הנאהב לזכרו תמיד ולחקוק שמו בזרועו, בבגדו, בביתו, ולעבדו בכל הפעולות אשר יורו התפעלויות האהוב והרגשתו וכבדו את הנאהב בשמחה היוצאת מלב האהוב, וזה מצוות החקוקים בלב. ובפה האדם, המה להודות לחסדו ולספר השגחתו ודרכיו וטובו, ומזה מצות ושננתם לבניך, קריאת

¹⁹ [כג] תוכן דבריו בפסקה זו, כבר נתבאר בתוכן דבריו בראש פסקא יט. ויש עוד כמה דברים בפסקא זו שיתבארו להלן.

²⁰ על פי דרכו מבאר הא דכתיב (דברים כט, כז) "וַיִּתֶּשֶׁם ה' מֵעַל אֲדָמָתָם בָּאָף וּבְחֵמָה וּבְקֶצֶף גָּדוֹל וַיִּשְׁלַח אֶל אֶרֶץ אֲחֶרֶת כַּיּוֹם הַזֶּה", דמהו כפל הלשון אף וחימה, ומבאר, שאף הוא כעס הבא מהמוח, ובא על ידי דמיונות כוזבים ושטויות. וחימה הוא כעס הבא מחוס התאוה מהלב, ומלשון חוס הוא הלב, ורומז לשני הדברים הנ"ל, דהיינו דמיונות כוזבים באמונה, וחימה הוא שנמשך אחר תאות הלב, ושתי והשחתות אלו הם השחתות הכוללות הכל.

²¹ פירוש, דגרסינן בעבודה זרה (ד, א) "רבי חמא בר' חנינא רמי, כתיב (ישעיהו כז, ד): חימה אין לי, וכתיב (נחום א, ב): נוקם ה' ובעל חימה, לא קשיא: כאן בישראל, כאן בעובדי כוכבים" ע"כ. היינו, שיש לה' חימה על גויים ולא על ישראל. ומקשים התוס' (שם, ד"ה חימה) והא אמרו בנדרים (לב, א) שמשוה רבינו הרג את החימה, והקשו על זה בנדרים, הא כתיב (דברים יט, ייט) שמשוה אמר שפחד מפני האף והחמה, ומתירן הש"ס שלא

משך חכמה

פרשת נצבים, פסקאות יט - כד

מאת הגה"ק רבי מאיר שמחה הכהן זצוק"ל מדווינסק

בעל מחבר ספר "אור שמח" על הרמב"ם

עם ביאור בינת החכמה - מאת יצחק בירך דסקל

גליון מס' נא תשפ"ה טל: 03-5740046 מייל: y.b.daskal@gmail.com כל הזכויות שמורות ©

של הישראלי, שמור ושמעת לעשות ככל התורה אשר קבלת מסיני. ומפרש, כי המצוה הזאת, פירוש, התורה בכללה, לא נפלאה כו' כי קרוב אליך הדבר מאוד בפיך ובלבבך, שכל התורה כולה נקראת מלבב ופה הישראלי, אשר הם כוללים כל התורה כולה, וזה²³ בכלל המדרש רבה (נצבים ח, ז) למה הדבר דומה, לבת מלך שלא היה אדם מכירה כו' מה אתם חביבים עלי שאין בריה בפלטין שלי מכיר את התורה, ולכם נתתיה, שנאמר (איוב כח, כא) ונפלאה מעין כל חי, אבל אתם לא נפלאתם וכו'. ודו"ק בכל זה²⁴.

שבה.

²⁴ תמצית דבריו [פסקה יט – כד], הקדוש ברוך הוא ברא את העולם כדי שידעו כל בוראי תבל שהוא בורא ומנהיג את הבירה, ולכן נטע בכל אדם, גם בגוי, צלם אלוהים, הוא הנשמה שמטבעה אוהבת את המישרים ושונאת את העול, ומתרחקת ממותרות. ונטע בה מושכל ראשון במושכלות, אשר בהם ישכיל שאין בירה ללא בונה, ואין בריאה נפלאה כזו ללא בורא המנהיגה. אבל אם ימשך אחר תאוותיו הבהמיות, ישתבש שכלו ולא יראה את הפשטות הזו. לכן נטע בגוי ציוי של שבע מצות בני נח, שיגביר את שכלו על תאוותיו, ובזה יבוא לידי ההשכלה הפשוטה הזו, ויהיה מחסידי אומות העולם, ונוחל עולם הבא. ואברהם אבינו זכה על ידי התבוננות זו להגיע לדרגות באהבת ה' ובאמונה, שאין דומה לה, וכך הנחיל ליצחק ויעקב, ובזכותם רצה הבורא שגם ביניהם יזכו לדרגה גבוהה זו של אהבת ה' והכרה בבורא יתברך, ולדרגה זו אי אפשר להגיע רק בשמירת מצות בני נח, שכשחטא אדם הראשון בחטא עץ הדעת, התערבב בו זוהמה בגוף, שנמשך לתאוות בהמיות מגונות, והם מבדילות מההשגות הללו. לכן היה בהכרח לעשות מעמד הר סיני, ולנקות את ישראל מזוהמה זו. ואז הזדקקו נפשות ישראל לתמיד, שלא ימשכו לתאוות מגונות אלו, ובמתן תורה ניתן להם התורה הקדושה, אשר על ידי שמירתה יגיעו לדרגות גבוהות, באמונה ובאהבת ה'. נמצא, שנשמת הישראלי מעצמה נמשכת לדרגות גבוהות, כנשמת הגוי שמרגישה את הבורא בדרגה פשוטה. וזה כל התורה כולה - להגיע על ידה לאהבת ה' יתברך.

קשיא, כאן בישראל וכאן בעובדי גילולים, דמהם לא פסקה זוהמא, ומתאוות המגונות שעושים נגד החקוק בנפש האדם, בזה מעלים החימה. ומתורץ קושית תוספות (שם, ד"ה חימה).

[כד]

וזה²² שאמר כי תשמע בקול ה' כו' לשמר מצוותיו וחוקותיו, אימתי, כי תשוב כו' בכל לבבך ובכל נפשך, כשישוב ויתרחק מהתאוה ומהדמיון כוזב, אז ישמור מצוותיו וחוקותיו, כי ישמע בקול ה' המתהלך בקרב לבב הישראלי ודופק בכליותיו לקיים דרכי התורה, וכמו שאמרו (אבות ו, ב). שמות רבה, תשא מא, ז (ועוד) בת קול יוצאה מהר חורב כו' כי הקול האלקי צועק ברוחו

²² [כד] לאחר אריכות הדברים, חוזר המשך חכמה לביאור מה שהתחיל בפסקה יט, ודבריו נתבארו בתוכן דבריו בתחלת פסקה יט, עיין שם.

²³ על פי דרכו מאיר עינינו בביאור המדרש דברים רבה (נצבים ח, ז) "כי קרוב אליך אמר רבי שמואל בר רב נחמן, למה הדבר דומה, לבת מלך שלא היה אדם מכירה, והיה למלך אהוב אחד, והיה נכנס למלך בכל שעה, והיתה בתו של מלך עומדת לפניו, אמר לו המלך, ראה היאך אני מחבב אותך, שאין בריה מכיר את בתי ועומדת לפניך. כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, ראו מה אתם חביבים עלי, שאין בריה בפלטין שלי מכיר את התורה ולכם נתתיה, שנאמר (איוב כח, כא) ונעלמה מעיני כל חי, אבל אתם לא נפלאה היא ממך, אלא קרוב אליך הדבר מאד, אמר להן הקדוש ברוך הוא, בני, אם יהיו דברי תורה קרובים לכם, אף אני קורא אתכם קרובים, שכן כתיב (תהלים קמח, יד) לבני ישראל עם קרובו הללויה" ע"כ.

ודברי המדרש צריכים ביאור: א. שאין הנמשל דומה למשל, שהרי הגויים מכירים את התורה, והרי כתובה בשבעים לשון, ובאו והעתיקו את התורה. ב. בתחלה כתב שנתתי לכם ורק אתם מכירים אותה, אם כן מהו שמסיים ואומר שאם תהיו קרובים לתורה, והרי כבר אמר שהם קרובים ומכירים אותה, דכתיב כי קרוב אליך כו'.

ולאור המבואר לעיל יתבאר היטב עומק כונת חז"ל, דבאמת את התורה בעצמה הגויים מכירים, אבל כיון שלא פסקה זוהמתם במעמד הר סיני אינם קרובים בנפשם לתורה, ואין נשמתם מרגישה את כל האמור לעיל, במה שמויחד עם ישראל יותר מאומות העולם, ולכן כאשר האיש הישראלי אינו נמשך אחר תאוותיו, מתקרב לתורה בדרגה עילאית שאין גוי יכול להגיע אליה, וזה עומק כונת המדרש, דהמשל הוא שרק אתם מכירים אותה, היינו נפשכם קרובה לתורה, ואם תסירו התאוות תתקרבו אליה ותתגלה לכם האור